

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

SAĞLIK HİZMETLERİ

MESLEK ETİĞİ VE İLKELERİ

Ankara, 2015

-
- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
 - Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
 - **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	iii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1. ETİK İLKELER	3
1.1. Etikle İlgili Kavramlar	3
1.2. Sağlık Meslek Etiği İlkeleri	4
1.2.1. Özerkliğe Saygı İlkesi (Otonomi).....	4
1.2.2. Yararlılık İlkesi.....	5
1.2.3. Aydınlatılmış Onam İlkesi.....	5
1.2.4. Adalet İlkesi.....	6
1.2.5. Dürüstlük ve Doğruluk İlkesi	6
1.2.6. Sadakat / Sözünde Durma İlkesi.....	6
1.2.6. Sır Saklama İlkesi.....	6
1.2.7. Gerçeğe Uyuma İlkesi	7
1.2.8. Sözcülük	7
1.3. Etik Sorunlar ve Etik Karar Verme.....	7
1.4. Etik Kurullar	8
1.5. Sağlık Mesleği Mensupları ile İlgili Suç Tanımları	9
UYGULAMA FAALİYETİ	11
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	12
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	13
2. EKİP ÇALIŞMASI.....	13
2.1. Ekibin Özellikleri.....	13
2.2. Ekip Çalışmasının Önemi	14
2.3. Sağlık Ekibi Üyeleri ve Görevleri.....	15
2.4. Ekip Çalışması İçin Gerekli Koşullar	15
UYGULAMA FAALİYETİ	17
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	18
ÖĞRENME FAALİYETİ-3	19
3. HASTA HAKLARI.....	19
3.1. Dünyada ve Türkiye’de Hasta Haklarının Gelişimi	20
3.2. Hasta Hakları	20
UYGULAMA FAALİYETİ	24
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	25
MODÜL DEĞERLENDİRME	26
CEVAP ANAHTARLARI.....	30
KAYNAKÇA	2

AÇIKLAMALAR

ALAN	Sağlık Hizmetleri
DAL	Alan Ortak
MODÜLÜN ADI	Meslek Etiği ve İlkeleri
SÜRE	40/20
MODÜLÜN AMACI	Bireye/öğrenciye; etik ilkeler, ekip çalışması, insan ve hasta haklarını koruma ile ilgili bilgi ve beceri kazandırmaktır.
ÖĞRENME KAZANIMLARI	<ol style="list-style-type: none">1.Sağlık meslek etiği ilkeleri doğrultusunda etik ilkelere uygun çalışabileceksiniz.2.Ekip çalışması bilinci içinde sağlık ekibi ile işbirliği yapabileceksiniz.3.Hasta Hakları Yönetmeliği ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi doğrultusunda insan hakları ve hasta haklarını koruyabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Donanım: Etik ile ilgili dokümanlar, ders modülü, bilgisayar, projeksiyon cihazı vb. Ortam: Okul ve sınıf
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modül içinde yer alan her öğrenme faaliyetinden sonra verilen ölçme araçları ile kendinizi değerlendireceksiniz.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Bu modülde, meslek hayatınızda karşılaşılabileceğiniz etik sorunlar karşısında mantıklı, nesnel ve doğru karar verebilmeniz için gerekli bilgileri bulacaksınız. İnsan ilişkilerinde iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olarak adlandırdığımız değer yargılarını öğreneceksiniz. İnsanların hasta olduklarında, bakım gereksinimini karşılarken zaman içinde profesyonelce davranmaya başlayacaksınız. Onun için de milliyet, din, dil, ırk, renk, yaş, cinsiyet, siyasi ve sosyal durum ayırımı yapmamanız gerekir. Böylece mesleğinizin toplumdaki saygınlığını korumuş olacaksınız.

Hasta haklarına saygılı olmanız, sizin ve hasta arasındaki hizmet kalitesini artıracaktır. Sizin bu tutumunuz, hasta ya da bireyle gereksinimlerini ve isteklerini tartışmak ve hastanın değerlerine, yaşam biçimine ya da davranış biçimine en uygun seçimi yapmasında yardımcı olacaktır.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

ÖĞRENME KAZANIMI

Sağlık meslek etiği ilkeleri doğrultusunda etik ilkelere uygun çalışma becerilerini uygulayabileceksiniz

ARAŞTIRMA

- Çevrenizdeki bir hastane etik kuruluyla görüşme imkânı arayarak; etik kurulların amacı ve görevleri hakkında bilgi alınız. Elde ettiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarımızla paylaşınız.
- Ahlakî bilgi, para, makam, güç gibi değerlerle kıyaslayan bir kompozisyon hazırlayınız ve arkadaşlarımızla tartışınız.

1. ETİK İLKELER

Etik ilkeler evrenseldir ve her ülkede geçerliliği olan kurallardır. Profesyonel davranış standartlarını, gelenek, alışkanlık, karakter, ahlak gibi kavramları içerir ve kısaca genel ahlak olarak tanımlanır. Dürüstlük, doğruluk, yardımseverlik, adaletli olmak, sadakat, tarafsızlık, doğruluk, hırsızlık yapmamak, cana kıymamak, dedikodu etmemek, görevini en iyi şekilde yapmak gibi dünyanın her yerinde erdem sayılan ahlaki değerlerden oluşur. Tutum ve davranışların iyi ya da kötü yönden değerlendirilmesi olarak da kullanılır.

1.1. Etik ile İlgili Kavramlar

Etik, Latince “Ethicus” veya Yunanca “Ethicos” kelimesinden gelen ve Türkçe karşılığı “ahlak bilim, kuramsal ahlak ya da meslek ahlakı” olan bir terimdir. Ahlak ise; daha çok genel ve bireysel davranış kurallarını anlatır. Toplumdan topluma değişebilecek gelenekler, alışkanlıklar, örf-adetler, töreler, yaşam biçimlerindeki tutum ve davranışlar olarak tanımlanır. Kişiler arası ilişkilerde uyulması gereken ilke ve kuralları içerir. Toplumdan topluma değişebileceği gibi aynı toplum içindeki farklı gruplar arasında dahi değişkenlik gösterebilir.

Hırsızlık, yalan, kamu malına zarar vermek, dedikodu, adaletsizlik, insanların arasını açmak, hakaret, ihanet, rüşvet gibi davranışlar genel olarak her toplumda ahlak dışı kabul edilir.

Meslek Etiği (Deontoloji), bir mesleği uygularken uyulması gereken ahlaki değer ve etik kuralları inceleyen bilim dalıdır. Etik kurallar, meslek üyelerinin mesleğe, meslek örgütüne, meslektaşlarına, hizmet verdiği bireylere, iş birliği yaptığı bireylere ve kendine karşı sorumluluklarından oluşur. Deontoloji meslek üyelerinin karşılaştıkları etik sorunlar ile ilgili mantıklı ve doğru karar verebilmeleri için kullandıkları rehberdir.

1.2. Sağlık Meslek Etiği İlkeleri

Sağlık alanındaki tutum ve davranışların analizi, yorumu, tartışılması, iyi ya da kötü yönden değerlendirilmesi gibi etkinlikleri içerir. Sağlık meslek etiği kısaca; sağlık çalışanlarının neleri yapmaları ve nelerden kaçınmaları gerektiğini ifade eder.

İnsan hakları kavramıyla, sağlık hizmet etiğinin yerleşmiş ilkeleri arasında bağlantılar vardır. Dünya Tabipler Birliği, Uluslararası Hemşireler Konseyi gibi sağlık çalışanlarını temsil eden kuruluşların açıklamalarında da bu ilkelere yer verilir.

Sağlık hizmeti etik kurallarının ana ilkesi, sağlık hizmeti veren kişinin daima hastanın iyiliğini gözeterek ve yararını düşünerek davranmakla yükümlü olduğudur. Bütün sağlık çalışanları ahlaki olarak profesyonel meslek kuruluşlarının koyduğu standart ilkelere uymakla yükümlüdür. Geçerli bir mazeretleri olmadan, mesleki ilkelere uymaz, bu ilkelere saparlarsa yetkilerini kötüye kullanmaktan suçlu bulunurlar.

Sağlık çalışanları, görevlerini yaparken bu ilkelerin uygulanmasında güçlüklerle karşılaşabilir. İlkelerden bazılarını yerine getirmekle başka bir ilkeye uyulmamış olabilir. Bu nedenle sağlık çalışanları her olayı kendi koşulları içinde değerlendirip herkes için en uygun olan çözümü bulup uygulamak durumundadır. Sağlık personelinin kendi etik kurallarına sahip çıkması gerekir. Bu kurallar, meslek grubu içinde belli bir disiplin ortamı sağlar. Sağlık personeli, hastanın temel insani değerlerini bilerek insanlık onurunu, gizliliğini ve kendi kararlarını koruyacak biçimde hareket etmelidir.

Hekimlerin uymakla yükümlü olduğu etik ilke ve kurallar Hipokrat tarafından çeşitli yazıları aracılığı ile günümüze kadar ulaşmıştır. Hipokrat andında ana ilke; kişisel özelliklerine bakmaksızın, hekimin her koşulda hastasına yararlı olması ve onun iyiliği için çalışmasıdır. Bu ilke diğer sağlık çalışanları için de geçerlidir.

Türkiye’de mesleki etik ilkelerinin denetlenmesini sağlamak amacıyla yapılan ilk düzenlemeler, 1928 yılında çıkarılan 1219 sayılı “Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun” ile olmuştur.

1.2.1. Özerkliğe Saygı İlkesi (Otonomi)

Hastaların haklarına saygı göstermek ve tıbbi bakım ile ilgili kararlara onların katılımını sağlamaktır. Hastanın ya da hizmeti alan bireyin özerk seçimlerine saygı duyulmalıdır. Herhangi bir işlem ya da tedaviye başlamadan önce hastaya bilgi verip onay alınmalıdır.

Öncelikli ve belirgin bir ilkedir. Ağırlığı ya da önemi daha fazla olan bir başka etik ilkenin uygulanma zorunluluğu doğmadıkça, uyulması gereken bir ilke özelliğindedir. Hastanın yararını düşünerek özerkliğe saygı ilkesi ihlal edilebilir. Örneğin, hasta ya da bireylerin kendilerine yapılacak müdahaleleri seçme veya kendi seçtikleri eylem planını yürütmelerine her zaman imkân olmayabilir. Bireyin özerk seçim yapabilme becerisinde bir sorun olabilir. Yani hasta, küçük bir çocuksa, koma hâlindeyse, zekâ özürlyüseye ya da psikolojik sorunları varsa özerklik ilkesini gözetme zorunluluğu olmayacaktır.

1.2.2. Yararlılık İlkesi

Sağlık meslek etiğinin, en eski ilkesi yararlılık ilkesidir. Bu ilke, sayesinde sağlık çalışanı hastanın yaşamına destek verir, onu tedavi ederek ağrı ve acısını dindirir. Her durumda hastaya yararlı olur. Tıp etiğinde yararlılık ilkesine paralel ilke, kötü davranmama ilkesidir. Örneğin, sağlık için ayrılan paranın nasıl kullanılacağına karar verilmesinde de bu ilkeden yararlanır. Çok sayıda insanı etkileyen bir hastalığın araştırılması için para ayrılması, az sayıda kişiyi etkileyen bir hastalığın araştırılması için para ayrılmasından daha önemlidir.

1.2.3. Aydınlatılmış Onam İlkesi

Hastanın sağlık durumu, konulan teşhis, uygulanacak tedavi yöntemi, önerilen tedaviyi kabul etmemesi durumunda yaratacağı sonuçlar ve riskler konularında aydınlatılmasıdır. Yapılacak aydınlatma hastanın toplumsal, ruhsal ve eğitim durumuna uygun olmalıdır. Bilgiler hasta tarafından anlaşılabilir biçimde verilmelidir. Hastanın dışında bilgilendirilecek kişileri hasta kendisi belirler. Sağlıkla ilgili her türlü girişim, kişinin özgür ve aydınlatılmış onamı ile yapılabilir. Hasta vermiş olduğu aydınlatılmış onamı dilediği zaman geri alabilir. Bu ilke ile bakım ve tedavi girişimlerinde hasta ve ailesini bilgilendirip izin alınarak çok önemli yasal ve ahlaki bir zorunluluk da yerine getirilmiş olur.

Alınan onam, baskı, tehdit, eksik aydınlatma ya da kandırma yoluyla alındıysa geçersizdir. Acil durumlar ile hastanın reşit olmaması veya bilincinin kapalı olduğu ya da karar veremeyeceği durumlarda yasal temsilcisinin izni alınır.

Tedavisi yasalarla zorunlu kılınan hastalıklar toplum sağlığını tehdit ettiği için hasta veya yasal temsilcisinin onayı alınmasa da gerekli tedavi yapılır.

➤ **Onay için verilmesi gereken bilgiler aşağıdakilerin tümünü kapsamalıdır:**

- Hastanın sağlık durumu ve konulan tanı,
- Önerilen tedavi yönteminin türü,
- Başarı şansı ve süresi,
- Tedavi yönteminin hastanın sağlığı için taşıdığı riskler,
- Verilen ilaçların kullanılışı ve olası yan etkileri,
- Hastanın önerilen tedaviyi kabul etmemesi durumunda, hastalığın yaratacağı sonuçlar,
- Olası tedavi seçenekleri ve riskleri

1.2.4. Adalet İlkesi

"Hukuk bir gün, herkese lazım olur..." Adalet ilkesi, tıbbi kaynakların ihtiyaca göre dürüstçe ve hakça paylaşılmasını gerektirmektedir. Bu ahlaki ilke ile tedavi ve bakımda, kullanılan araç, gereç ve teknik donanım kaynakları, hastanın bireysel gereksinimleri belirlenerek eşitlik ilkesine uygun olarak dağılımı sağlanır. Kişiler, etnik kökenleri, politik inançları, milliyetleri, cinsiyetleri, dinleri ya da kişisel özellikleri, birileri ile olan yakınlıkları ne olursa olsun, gerekli sağlık bakımını adilce ve en iyi şekilde alma hakkına sahiptir. Bir suçtan dolayı hüküm giyen kişiler dahi, gerekli tıbbi bakımı almak konusunda diğerleriyle eşit haklara sahiptir.

Sağlık personeli, bakmakla yükümlü oldukları hastalar arasında adil bakım yapmakla sorumludur. Toplumun tüm üyelerine aynı oranda bakım vermek mümkün olmayabilir, ancak kişilerin bakım imkânlarına ulaşım konusunda, eşit olanaklara sahip olması gerekir.

1.2.5. Dürüstlük ve Doğruluk İlkesi

Bu iki ilke, hasta ve ailesine gerçeği söyleme, dürüst olma zorunluluğunu getirir. İnsanlar kendileri hakkındaki gerçeği öğrenme hakkına sahiptir. Böylece sağlık personeli, hasta ve ailesi arasındaki ilişkilerin, dürüst, güvenilir bir ortamda kurulması sağlanır. Sağlık personeli hastasının güvenini kazanmamışsa tedaviden beklenen başarı elde edilemez.

1.2.6. Sadakat / Sözünde Durma İlkesi

Bireyin kendisi dışında birine inanması, bağlanması ve verdiği söze sadık kalması anlamında kullanılan ahlaki bir ilkedir. Verilen sözün tutulması sağlık personeli ile hasta ilişkisinin güven ortamında olmasını sağlar.

İnsanın sözünde durması sadece mesleki uygulamalar, hasta-personel arası ilişkiler veya öğretmen-öğrenci ilişkileri için değil; hayatımızın her alanında geçerli ve önemli, erdemli bir davranış şeklidir. Bu nedenle yerine getirilemeyecek sözler verilmemeli, verilen sözler de mutlaka yerine getirilmelidir. Ancak, verilen sözün yerine getirilmesini engelleyecek çok önemli bir mazeret olması durumunda; söz verilen kişiye önceden ulaşılarak mazeret bildirilmeli ve rızası alınmalıdır.

1.2.6. Sır Saklama İlkesi

Hipokrat Andında "Hastama ait bilgileri kimseye açıklamayacağım ve onları sır olarak saklayacağım" ifadesi yer alır. Sağlık personeli, sağlık kurumunda hastalar hakkında öğrendiği tüm bilgileri gizli tutmak durumundadır. Personel, hizmet verdiği bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal açılardan mahremiyetinin korunmasını sağlar. Hizmet verdiği bireyin kendisi ya da ailesi ile ilgili olarak paylaştığı bilgileri, yasal zorunluluk ve kendisinin ya da üçüncü kişilerin hayatını tehdit eden bir zorunluluk olmadığı sürece bireyin rızası olmaksızın başka bireylerle paylaşamaz. Kayıtların gizliliğine özen gösterir ve kayıtlara hastanın bakım ve tedavisiyle doğrudan ilgili olmayan kişilerin ulaşmasını engelleyici önlemleri alır.

1.2.7. Gerçeğe Uyuma İlkesi

Ahlaken ve yasal açıdan gerçeğe bağlılık ilkesidir. Sağlık personeli bu ilke ile akılcı, gerçeği araştıran ve hizmeti belgeleyen davranışlarla doğruya yönelir. Sağlık personeli mantığına sığmayan herhangi bir olayı sorgular, sorularına tatmin edici bir cevap bulana kadar araştırır, gerçekliğine inandığı bilgileri savunur ve gerçeği ispatlamaya çalışır.

1.2.8. Sözcülük

Hasta, kendi adına konuşup karar veremiyorsa ve hasta adına konuşabilecek kimse yok ise; hastaların bu becerileri geri gelene kadar hastanın çıkarlarını korumak amacıyla sözcülüğünü yapmaktır. Bu sözcülüğü yaparken sağlık mesleklerinin tanımladığı biçimde değil, hastanın tanımladığı biçimde yapılması gerekir.

1.3. Etik Sorunlar ve Etik Karar Verme

Etik sorun, sorunun bilinmesine rağmen, çeşitli nedenlerden dolayı çözüm yolunun seçilemediği durumdur. Başka bir ifadeyle etik sorunlar, davranışın iyi olmasıyla ilgili tereddütlerin veya itirazların ortaya çıktığı durumlardır. Davranışın belirlendiği zihinsel süreçte ve davranışın sergilendiği toplumsal ortamda ortaya çıkabilir. Etik ile ilgili sorunlu durumlar, ikilem ve ihlal gibi iki ana kategoriye ayrılır.

- **İkilem:** Etik ikilem, herhangi bir durum karşısında istenmeyen iki veya daha fazla seçeneğin bulunması durumudur. Etik ikilemlerde farklı ilkelerin veya kuralların, aynı zamanda ve birbirine yakın ağırlıklı olarak devreye girmesi, her birinin farklı bir davranışı sergilediği durumlarda söz konusudur. Bu durumda bir ilkeye uygun davranmak bir diğerine aykırı olmayı zorunlu kılmaktadır.
- **Etik ihlali:** Mesleki eylemi düzenleyen standart kuralların çiğnenmesi olarak ifade edilir. Davranışın belli bir ilkeye, kurala veya tereddüde yer bırakmayacak biçimde aykırı olmasını ifade eder.

Genellikle, ilkeler arasında ikilemler yaşanır. İhlal ise, daha çok kurallar için geçerlidir. Herhangi bir çatışma durumunda, ihlal edilecek kuralın seçimi sırasında dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır.

- Başka bir seçeneğin olmadığı durumlarda, çatışan ilkelerden birini çiğnemek zorunlu olabilir.
- Kural ihlal edilirken, ilkeye en az zarar verecek biçimde yapılmalıdır.
- Meslek elemanı ihlalin etkilerini en aza indirmeye çalışmalıdır.

Sağlık çalışanları, uygulama esnasında karşılaşılan etik sorunlarda, belli bir karara varabilmek için zor bir süreç yaşar. Etik sorun meydana getiren her olay kendine özgü koşul ve gerekçelere sahiptir. Dolayısıyla etik ilkeler her olayda farklı ifade edilir. Bu durum, etik sorun çözümünde son derece dikkatli olmayı gerektirir. İlkelerin birbirleriyle çatıştığı durumların daha iyi anlaşılması için bazı örnekler verilebilir.

Örnek 1: Kansere yakalanmış bir hastadan hastalığın gizlenmesi hatta onun kanser olmadığını söylenmesi; gerçeği söyleme, aydınlatılmış onam ilkelerinin; dolayısıyla bu ilkeleri içinde bulunduran **özerkliğe saygı** ilkesinin çiğnenmiş olması demektir. Diğer taraftan gerçeğin hastaya zarar vereceği düşüncesiyle gösterilen bu tutum, **yararlılık** ilkesini ön plana çıkarır.

Meslek ve etik kurallarının uygulanması için karar verme süreci gereklidir. Bu süreç genellikle beş aşamada gerçekleşir. Bu aşamalar:

- Durumu değerlendirme: Hastanın genel durumu, tercihleri, değerleri, ihtiyaçları, beklentileri ve tedaviye istekli olup olmadığı gibi durumları değerlendirmektir.
- Sorunu adlandırma: Sorun çıkarıcı ve çelişki yaratan konuları açıkça ortaya koymaktır. Durumu açıklığa kavuşturmak için ek bilgi toplamaktır.
- Alternatif hareket şekilleri: Her seçeneğin üzerinde durarak alternatif hareket şekillerini gözden geçirmek ve izlenecek yol ve olası sonuçları belirlemektir. Böylece verilecek kararın tıbbi gereklilik ve hastanın değer yargılarıyla daha uyumlu olmasını sağlamaktır.
- Tamamlamak: Bir hareket planı yapıldıktan sonra bu planı uygulamaya koymaktır.
- Sonucu değerlendirmek: Karar verme eyleminin sonuçlarını ve yapılanları değerlendirmektir. Etik sorunları çözmeye ve özellikle gelecekte yaşanacak durumlarda uygulanacak yöntemin belirlenmesi açısından yararlı olacaktır.

1.4. Etik Kurullar

Etik kurul, tıbbi etik veya yasal konularda görüş bildirmek üzere, ülkemizde ilk kez 1990'ların başında, tıp fakülteleri bünyesinde oluşturulmuş kurullardır. Sağlık çalışanlarının yaşadığı etik ikilemlerde yol gösterici, zor kararlara manevi destek verme, hasta hakları ve tıp etiği konusundaki bilgi ve duyarlılıklarını artırma yönünde çalışmalar yapar.

Hastane etik kurulu, kurum içindeki değişik birimlerden yönetime yansıyan her tür etik sorunun değerlendirildiği ve hastanenin etik ilkelerinin belirlendiği bir kuruldur. Hastane yönetiminin çeşitli konularda etik ikilem yaratan sorunları etik kurulda tartışarak çözümlenmesi kararların doğruluğu üzerinde olumlu etki yapar. Etik Kurullar, klinik araştırma alanlarına göre; en az biri sağlık meslek mensubu olmayan kişi ve biri de hukukçu olmak kaydıyla ve üyelerinin çoğunluğu doktora veya tıpta uzmanlık seviyesinde eğitilmiş sağlık meslek mensubu olacak şekilde, en az yedi ve en çok on beş üyeden oluşturulur. Örneğin üniversite hastaneleri etik kurulu üyeleri; tıp fakültesi dekanı (başkan), hastane tıbbi hizmetlerinden sorumlu bir hekim, hastane idaresini temsil eden bir üye, hemşirelik hizmetlerinden sorumlu bir hemşire, adli tıp uzmanı, cerrahi - dahili bilimlerden ikişer klinisyen hekim ve deontoloji uzmanından oluşur.

Hastanelerde sık sık etik sorunlarla karşılaşmaktadır. Buradaki belirsizlik ve sorunların giderilmesi, çalışma ortamının verimi açısından önemlidir. Ortaya çıkan sorunların çözümünde hastane etik kurulları etkilidir.

➤ **Hastane etik kurullarının görevleri**

- Eğitim kaynağı olmak,
- Klinikte ortaya çıkan sorunlara yol göstermek,
- Çözüm önerileri sunmak,
- Elde bulunan sınırlı kaynakların adaletli kullanımını sağlamak,
- Tedavi edici değeri az olan ya da olmayan bir etkenin denenmesine karar vermek,
- Etik konulu seminerlerde ve toplantılarda danışmanlık ve önderlik etmek,
- Hastaya, hasta yakınlarına ve hastane çalışanlarına gereksinim duydukları konularda danışmanlık yapmak,
- Bireysel olarak verilen hasta bakım kararlarında etkili olabilecek etik değer yargılarını incelemek,
- Kurula getirilen konularda ileriye dönük kapsamlı hedefler bulmak,
- Birimler arası iş birliği ile danışman üyelerin kurula katılımını sağlamak,
- Hastane çalışanlarının birbirleriyle ya da hasta ve hasta yakınlarıyla ilgili olarak yaşadıkları sorunlarda uzlaştırıcı ve yol gösterici olmaktır.

1.5. Sağlık Mesleği Mensupları ile İlgili Suç Tanımları

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda sağlık mesleği mensupları ile ilgili yeni suç tanımları yapılmıştır. Bu suçlar özetle;

- Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Sağlık mesleği mensubu deyiminden tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişiler anlaşılır.
- Çocuğun soy bağının değiştirilmesi
- Kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde ilaç uygulaması veya satılması
- Yasaların izni dışında çocuk düşürtme
- Kısırlaştırma
- Kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde ilaç üreten veya satan kimseye bir yıldan beş yıla kadar hapis ve adli para cezası verilir.
- **Sağlık mesleği mensubu olmanın ceza arttırıcı kabul edildiği suçlar:**
 - Uyuşturucu madde imal ve ticareti
 - Uyuşturucu madde kullanımının kolaylaştırılması
 - Çocuğun cinsel istismarı

- Sahte resmi belge düzenleme

➤ **Bildirimi Zorunlu Durumlar**

- Ölüm
- Her türlü ateşli silah ve patlayıcı madde ile oluşmuş yaralanmalar
- Her türlü kesici, kesici delici, kesici ve ezici alet yaralanmaları
- Trafik kazaları
- Düşmeler
- Darp olguları
- İlaç, insektisit, boğucu gaz vb. ile oluşmuş zehirlenmeler
- Yanıklar
- İş kazaları
- Elektrik ve yıldırım çarpmaları
- Mekanik asfiksi olguları
- İntihar girişimleri
- Terk
- Uyuşturucu kullanımı, üretimi, satılması, özendirilmesi
- Soykırım
- İşkence ve insan hakları ihlali şüphesi, iddiası ve ihtimali bulunan vakalar
- Kötü muamele şüphesi, iddiası ve ihtimali bulunan vakalar
- Cinsel saldırı, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet vakaları
- Travma sonucu düşük ve erken doğum vakaları
- Tıbbi uygulama hatası şüphesi, iddiası, ihtimali olan vakalar
- İnsan üzerinde kanuna aykırı bilimsel deney yapmak gibi durumlardır.

Yukarıda sayılan durumlar geliştiğinde, tutanağa geçirilmek kaydıyla sözlü ve yazılı olarak ilgili makamlara derhâl bildirilir. (Hastanın acil müdahalesi önceliklidir.)

UYGULAMA FAALİYETİ

Aşağıdaki işlem basamaklarını takip ederek etik ilkelere uygun çalışınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Hastalara ve onların bireysel gereksinimlerine saygı gösteriniz.	➤ Hastaların bireysel gereksinimlerini tespit edebilirsiniz.
➤ Hastanın seçme hakkına saygıyı duyunuz.	➤ Empati yapabilirsiniz.
➤ Hastalar hakkında öğrendiğiniz tüm bilgileri gizli tutunuz.	➤ Hastada güven duygusu uyandırabilirsiniz.
➤ Hastaların onurunu göz önünde bulundurunuz.	➤ Hastalara saygılı olabilirsiniz.
➤ Meslektaşlarınız ve başkaları önünde etik kurallara uyunuz.	➤ Etik kuralları öğrenip benimseyebilirsiniz.
➤ Hastaların iyiliğini ön planda tutunuz.	➤ Yararlılık ilkesini uygulayabilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Türkiye’de meslek etiği ile ilgili ilk düzenleme aşağıdakilerden hangisidir?
A) Türk Tabipler Birliği Yasası
B) Tıbbi Deontoloji Tüzüğü
C) Tababet ve Şuabatı Tarzı İcrasına Dair Yasa
D) Hammurabi Yasaları
E) Etik Tüzüğü
2. En eski tıp etiği ilkesi aşağıdakilerden hangisidir?
A) Yararlılık ilkesi
B) Özerkliğe saygı ilkesi
C) Aydınlatılmış onam ilkesi
D) Dürüstlük ilkesi
E) Adalet ilkesi
3. Aşağıdaki ilkelerden hangisi hasta ve ailesine gerçeği söyleme, dürüst olma zorunluluğu getirir?
A) Sadakat/sözünde durmak
B) Dürüstlük doğruluk ilkesi
C) Sır saklama ilkesi
D) Gerçeğe uyma ilkesi
E) Sözcülük ilkesi
4. Aşağıdakilerden hangisi etik karar verme sürecinin aşamalarından değildir?
A) Durumu değerlendirme
B) Sorunu adlandırma
C) Alternatif hareket şekilleri
D) Tamamlamak
E) Uygulamak
5. Aşağıdakilerden hangisi sağlık meslek mensubu olmanın ceza artırıcı sebep olarak kabul ettiği suçlardan değildir?
A) Uyuşturucu madde imal ve ticareti
B) Uyuşturucu madde kullanılmasının kolaylaştırılması
C) Çocuğun cinsel istismarı
D) Uyuşturucu kullanımı
E) Sahte resmi belge düzenleme

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı, cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

ÖĞRENME KAZANIMI

Ekip çalışmasının önemini gözeterek meslekler arası işbirliği yapabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Okulda veya dışarıda arkadaşlarınızla beraber ekip hâlinde yaptığınız bir işi örnekleyerek sonuçlarını sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Ekip çalışmasının faydaları neler olabilir? Araştırarak öğrendiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. EKİP ÇALIŞMASI

Ekip çalışması, belirli amaca yönelik, bilinçli biçimde gerçekleştirilen işbirliği sürecidir. Ekipte “ben” kavramı yerine “biz” kavramı vardır. Mesleki olarak “olgunlaşmış” bireylerin aynı amaca yönelmeleri, etkin ekip çalışmasının temelini oluşturur.

2.1. Ekibin Özellikleri

Ekibin verimli çalışması, üyelerin birbirine karşı olan güven ve bağlılığından geçer. Üyelerin karar verme özelliğinin geliştirilmesinde ekip lideri önemli rol oynar. Ekip lideri idare ile ekip arasındaki iletişimi sağlar. Liderin bu özellikleri taşıması, ekibin sorumluluklarının farkına varmalarını kolaylaştırır ve iş memnuniyetini artırır.

Bir ekip tesadüfen ya da zorunlu olarak bir araya gelmiş meslek üyelerinden oluşmaz. Ekip tamamen bilgi, beceri, deneyim ve uzmanlıklarıyla katkıda bulunabilecek bilinçli kişilerden oluşur. Bu özelliklere sahip kişilerden oluşan bir ekip sorunun tanımlanması, veri toplanması, sorunun değerlendirilmesi, amaçların belirlenmesi, sonuçların öngörülmesi ve sorunun çözümü gibi düşünce sistemi üzerine kurulmuştur. Sonuçtan ekibin sorumlu olabilmesi için tüm faaliyetler birbiriyle bütünleşmiş olmalıdır.

➤ Etkili ekibin özellikleri

- Doğal ve rahatlatıcı bir atmosfer olmalıdır.
- Her üyenin tartışmalara katılımı sağlanmalıdır.
- Görev ve sorumlulukların üyeler tarafından benimsenmesi verimi artırır.
- Üyelerin birbirlerini dinlemesi, saygı duyması gerekir.
- Grup fikrine karşı çıkma özgürlüğünün de bulunması gerekir.
- Kararların uzlaşma yoluyla alınması faydalı olur.
- Eleştirilerin yapıcı ve sorun gidermeye yönelik olması gerekir.

- Lider egemenliğinin olmaması gerekir.
- Ekibin kendi kendini denetleme yetkisine sahip olması gerekir.

Resim 2.1: Ekip çalışması

2.2. Ekip Çalışmasının Önemi

Etkin bir ekip çalışması ile hizmetteki boşluk ve tekrarlar ortadan kalkmakta, hasta bakımında süreklilik sağlanmakta, bakımın kalitesi artmakta, maliyet ve hastaların hastanede kalış süreleri azalmakta, zamandan kazanç sağlanmaktadır.

Ekip çalışmasıyla, üyelerin birbirlerinin rol ve pozisyonlarını daha iyi anladıkları, problemleri daha iyi çözdükleri, ekip içindeki sinerjinin, hasta çıktılarına ve çalışanların iş tatmini ve performansına olumlu yansıdığı da bilinmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü, sağlık sisteminin gelişmesi için sağlık sektörünün uyum içinde olmasını ve değişik alanlardaki sağlık personelinin, iş bölümü ve iş birliği içinde olmasını öngörmektedir. Alma-Ata Bildirgesinin 9. Maddesinde de etkin bir sağlık hizmeti sunmanın önemli öğelerinden birinin "ekip çalışması" olduğu vurgulanmıştır.

➤ Ekip çalışmasının yararları

- Ekip üyelerinin bilgi ve becerilerinden en iyi şekilde faydalanılır.
- Sağlık çalışanları arasında haberleşme ve koordinasyon sağlanır.
- Bilgi ve becerilerin birleşmesiyle sorun çözümü hızlanır.
- Üyeler arasında birlik ve beraberlik sağlanır.
- Sorumluluk duygusunun geliştirir.
- Bilimsel gelişme ve denetleme fırsatı sağlar.
- Sağlık personelinin iş memnuniyetini artırır.
- Hasta bakım kalitesini artırır.
- Hasta memnuniyetini artırır.
- Hasta bakımındaki maliyeti düşürür.
- Ekip üyelerinin karar alma ve sorumlulukları paylaşma özelliklerini geliştirir.

- Personel gelişimini ve iletişimi arttırır.
- Daha iyi bir çalışma ortamı oluşturur.
- Değişime daha çabuk uyum sağlar.
- İdari uygulamalara daha az gerek duyulur.
- Gerekli araç gerecin kullanımını ve eksikliklerin saptanmasını sağlar.
- Deneyimlerin paylaşılmasını sağlar.
- Kişiler arası problemlerin tartışılarak çözülmesini sağlar.

➤ **Sağlık Ekibinin Amacı**

Sağlık ekibindeki her bir meslek üyesinin kendine özgü fakat birbirini tamamlayıcı hizmet vermesi beklenir. Ekip çalışması, hasta bireyin istek ve beklentilerini karşılama amacıyla sağlık kurumunun değişik birimlerinin birbirleriyle uyumlu çalışmasını sağlamaktadır.

Sağlık ekibinin amacı; ihtiyacı olan bireylere, en iyi bakımın verilmesinde, her düzeyden sağlık bakım elemanının kapasitesinden, sonuna kadar yararlanmaktır.

2.3. Sağlık Ekibi Üyeleri ve Görevleri

Sağlık ekibi, hekim, hemşire, diyetisyen, fizyoterapist, psikolog ve sosyal hizmet uzmanları, acil tıp teknisyeni, anestezi teknisyeni ve diğer sağlık personellerinden oluşur. Sağlık ekibinin en önemli özelliği, hizmet verirken doğrudan ve yüz yüze etkileşim içinde bulunmasıdır. İdeal bir sağlık ekibi, hasta ve ailesi ile olan ilişkilerinde ortak amaçlar hedeflemiş ve bir bakım planı geliştirmiştir. Bu planın gerçekleşmesi için her bir meslek üyesi kendi üzerine düşen fakat birbirini tamamlayan hizmeti vermektedir. Bu plan ekip üyelerinin birbirlerinin hizmetlerini destekler ve üst düzeye çıkarmalarını sağlar. Bu bağlamda sağlığın değerlendirilmesi ortak bir iş hâline dönüşür. Birey için amaçlanan bakım hedefleri gerçekleşmiş olur.

Sağlık Meslek Mensuplarının iş ve görev tanımları, 22 Mayıs 2014 tarih ve 29007 sayılı resmi gazete yayınlanmıştır.

2.4. Ekip Çalışması İçin Gerekli Koşullar

Etkili bir ekip çalışması uygulayabilmek için bir takım koşulların yerine getirilmesi gerekir. Bu koşullar iki ana başlıkta ele alınır. Bunlar:

➤ **Bireysel koşullar**

- Meslek öncesi eğitim,
- Eğitim sonrası kendini geliştirme,
- Mesleki değer ve normların geliştirilmesi,
- Ekip çalışmasına yatkınlık,
- Tartışmaya, eleştiriye açık olma,

➤ **Yönetmel koşullar**

- Demokratik yönetim anlayışı
- Yetki ve sorumlulukların tanımlanması
- Yetkilendirme
- Kişilerin kendi kendini geliştirmeleri için ortam sağlanması

Ekip çalışmasındaki en önemli koşul, üst yönetimin ekip yaklaşımının temel ilkelerini kavraması, benimsemesi ve desteklemesidir. Yönetimin ilgi ve desteği olmadan ekip yaklaşımını uygulamak mümkün olmamaktadır. Diğer bir yönetmel koşul ise, hem yöneticilerin hem de iş görenlerin değişime açık olmaları ve yöneticinin demokratik yönetim anlayışını benimsemesidir.

UYGULAMA FAALİYETİ

Aşağıdaki işlem basamaklarını takip ederek sağlık ekibi ile işbirliği yapınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Sağlık ekibi üyeleri arası saygı, bağlılık ve dayanışma içinde olunuz.	➤ Ekip çalışmasına önem veriniz.
➤ Kendi meslektaşlarınızı ve diğer kişileri sorumsuzca, dayanağı olmadan ve haksız olarak eleştirmeyiniz.	➤ Emin olmadığınız konularda yorum yapmayınız.
➤ Ekip çalışmasına önem veriniz.	➤ Ekip çalışmasının önemini kavrayınız.
➤ Mesleki örgütlenmelerde üzerinize düşen sorumlulukları üstleniniz.	➤ Mesleğinizle ilgili meslek örgütlerini takip ediniz.
➤ Kendi görev ve yetkilerine müdahaleleri yapıcı bir şekilde önleyiniz.	➤ Kendi mesleğinizle ilgili görev ve sorumlulukları öğreniniz.
➤ Ekibin her bir üyesinin görev ve sorumluluklarına, değerlerine, aldıkları eğitime saygı duyunuz.	➤ Kendi görev ve sorumluluklarınızı kavrayınız.
➤ Başka bir meslek grubunun görev alanlarına müdahale etmeyiniz.	➤ Her ekip üyesinin farklı görevleri olduğunu unutmayınız.
➤ Bireyin yaşamı tehlikeye girmişse gerekli yardım ve desteği sağlayınız.	➤ Kendi görev ve sorumluluklarınızın dışına çıkmadan destek sağlayınız.
➤ Herhangi bir suç vakasıyla karşılaştığınızda ilgili makamlara bildiriniz.	➤ Suç sayılabilecek durumları iyi kavrayınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi ekibin özelliklerindedir?
A) Kararların uzlaşılı yoluyla alınması
B) Her üyenin tartışmalara katılmaması
C) Lider egemenliğinin olması
D) Liderin denetleme yetkisinin olması
E) Ekip görev ve sorumluluklarının lider tarafından belirlenmesi
2. Aşağıdakilerden hangisi sağlık ekibi içinde yer almaz?
A) Eczacı
B) Psikolog
C) Ebe
D) Ayniyat saymanı
E) Başhekim
3. Aşağıdakilerden hangisi ekip çalışması için gerekli yönetsel koşullardandır?
A) Meslek öncesi eğitim
B) Eğitim sonrası kendini geliştirme
C) Ekip çalışmasına yatkınlık
D) Tartışmaya ve eleştiriye açık olma
E) Demokratik yönetim anlayışı
4. Aşağıdakilerden hangisi sağlık ekibinin faydalarından değildir?
A) Hasta bakım kalitesini artırır.
B) Hasta memnuniyetini artırır.
C) Hasta bakımındaki maliyeti artırır.
D) Deneyimlerin paylaşılmasını sağlar.
E) Daha iyi bir çalışma ortamı sağlar.
5. Aşağıdaki ifadelerden hangisi ekip çalışmasını ifade etmemektedir?
A) Ortak sorunlar çerçevesinde iş bölümü yapmak
B) Birbiri ile sürekli iletişim hâlinde olmak
C) Ortaya çıkan sonuca ekip ruhu ile yaklaşmak
D) Her üyenin kendi bilgi ve becerisini bağımsızca kullanabilmesi
E) Zorunlu olarak bir araya gelmiş meslek üyelerinden oluşmak

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı, cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-3

ÖĞRENME KAZANIMI

Hasta Hakları Yönetmeliğine uygun olarak hasta haklarını koruyabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Çevrenizdeki bir hastaneye giderek hasta hakları ile ilgili bilgi alınız.
- Çevrenizde hastaneye gidenlerle görüşerek onların hastanede kullandıkları hasta haklarını öğreniniz.
- Edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. HASTA HAKLARI

Hak; adalet ve hukukun kişilere kazandırdığı kazanç ya da tanıdığı yetkidir. Hukuk kurallarını devlet koyar. Devlet tanıdığı bu hakları genişletebilir ya da daraltabilir. Her ülkede hak ve özgürlükler standart değildir. Ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilir. Bunun yanı sıra uluslararası kabul görmüş, evrensel varsayılan haklar vardır. Bu haklar insan hakları olarak bilinir.

Hasta hakkı; devlet tarafından, kişinin sağlığının korunması, gerektiğinde tedavi edilmesi, iyileştirilmesi ve T.C. Anayasası, milletlerarası antlaşmalar, kanunlar ve diğer mevzuat ile teminat altına alınmış hakları ifade eder.

Hasta hakları tıp etiğinin temel konularından biridir. Hasta hakları, aynı zamanda insan haklarındanır. Hasta, soyut bir kavram değil; toplumsal çevresi ile kaygıları, güçsüzlükleri, çaresizliği ve bağımlılığı olan kişidir. Sağlıkta insan kavramı, konusu insan olan başka alanlardaki gibi iki boyutlu, sayısal bir değer değil tüm psikososyal yapısıyla ve bedeniyle insandır.

Eski çağlarda doktorun dediklerine sorgusuz uyan bir hasta tipi vardı. Günümüzde ise, hasta haklarında son yıllardaki gelişmelerle, gerekli bilgileri alma hakkına sahip, aydınlatılmış onam verme hakkı, özerkliği olan hasta tipine doğru bir değişim söz konusudur. Sağlık çalışanları, özellikle doktorlar uzun yıllar hasta hakkında her türlü kararı veren kişilerdi. Günümüzde hastalar kendi sağlık bakımlarını etkileyen konularda söz söylemeye hakları olduğu konusunda bilinçlenmişlerdir.

3.1. Dünyada ve Türkiye’de Hasta Haklarının Gelişimi

İlk kez 1972 yılında Amerikan Hastaneler Birliği tarafından “Hasta Hakları Bildirgesi” yayınlanmış ve 1992’de yeni düzenlemeler yapılmıştır. Daha sonra, Dünya Tabipler Birliği’nin 1981’de hasta ve sağlık hakkı kavramları ile ilgili önemli bir metin olan Lizbon Bildirgesi’ni yayımlamıştır. Bu bildirmede:

- Hastalığı ile ilgili yeterli ölçüde bilgilendirilmesi gerektiği
- Bu bilgilendirmeden sonra hastanın tedaviyi kabul edebileceği veya reddedebileceği
- Hastalığı ile ilgili bilgilerin gizli kalmasını istemek hakkının olduğu belirtilmiştir.

Dünya Sağlık Örgütü’nün Avrupa Bürosunca 1994 yılında Amsterdam’da gerçekleştirilen bir toplantıda “Avrupa’da Hasta Haklarının Geliştirilmesi Bildirgesi” kabul edilmiştir. Bu bildirmedeki geniş perspektif, 1995 yılında Endonezya’da yapılan Dünya Tabipleri Birliği toplantısında, Lizbon Bildirgesinin gözden geçirilerek güncellenmesi ve daha kapsamlı ve detaylı bir şekilde Bali Bildirgesi adıyla yayınlanmasını netice vermiştir. Yine, 2002 yılında Roma’da Hasta Haklarına İlişkin Avrupa Statüsü benimsenmiştir. Bu bildirmeler, tarafları bağlayıcı hukukî metinler olmayıp, bu alanda ulaşılması gereken hedefleri gösteren önerilerden oluşmaktadır. Bu uluslararası uzlaşma metinlerinin tetiklemesiyle, birçok ülkede hasta haklarıyla ilgili hızlı bir gelişme kaydedilmiştir

Ülkemizde, sağlık hakkı anayasal güvence altındadır. Anayasanın 17, 20 ve 56. Maddeleri sağlık hakkı ve bu hakkın kullanılmasıyla ilgili hükümler içerir. Özel bir kanunu olmamakla birlikte, hasta haklarıyla ilgili hükümler içeren çok sayıda yasa bulunmaktadır. Avrupa Birliğine uyum süreciyle ilişkili olarak 1998 yılında “Hasta Hakları Yönetmeliği” yayınlanmıştır. 26 Ekim Türkiye Hasta Hakları Günü olarak kabul edilmiştir. Ülkemizin de imzaladığı “Biyoloji ve Tıbbın Uygulanmasında İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi”ni TBMM, 2003 yılında onaylayarak kanunlaştırmıştır. Sağlık Bakanlığı, Hasta Hakları Yönetmeliği’nde belirlenen hedeflere ve standartlara ulaşılması amacıyla, ilki 2003 yılında yayınlanan “Sağlık Tesislerinde Hasta Hakları Uygulamalarına İlişkin Yönerge” ve takip eden dönemlerde konuyla ilgili diğer yönerge ve talimatnameleriyle, kendine ait sağlık kurumlarında hasta haklarıyla ilgili bir uygulama başlatmıştır.

3.2. Hasta Hakları

- **Sağlık hizmetlerinden adalet ve hakkaniyete uygun olarak yararlanma hakkı;** herkesin ırk, dil, din ve mezhep, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, ekonomik ve sosyal durumları dikkate alınmadan hizmet alma hakkı vardır. Sağlık hizmetlerine ulaşma imkânı herkes için eşit ve sürekli olmalıdır.

- **Bilgi isteme hakkı;** hastanın anlayacağı şekilde hastalığı ile ilgili teşhis, tedavi ve her bir girişimin olası risk ve yararlarını, önerilen girişimlerin seçeneklerini, tedavisiz kalmanın etkisini, tanı, sonuç ve tedavinin gidişi hastalığın seyri hakkında doktorundan bilgi alma hakkına sahiptir. Bu bilginin hastaya verilmesi mümkün olmadığı durumlarda yakınlarından birine bilgi vermek uygun olur. Hasta istediği takdirde, bilgilendirilmeme ve kendi yerine kimin bilgilendirileceğini seçme hakkına sahiptir. Hasta ikinci bir görüş alma hakkına sahiptir. Kendisine bakan sağlık personelinin kimliğini öğrenme hakkına sahiptir. Hasta, kurumda kaldığı süre içerisinde uyacağı kurallar ve rutin işlemler konusunda bilgilendirilmelidir. Taburcu olduğu zaman, hastalığı ile ilgili tanılar, tedavi ve yapılan işlemleri, elde edilen sonucu içeren yazılı bir belge isteme ve alma hakkına sahiptir.
- **Sağlık kuruluşunu seçme ve değiştirme hakkı;** hayati tehlike bakımından sağlık kuruluşunun değiştirilmesinde tıbben sakınca görülmemesi esastır. Hastane vakanın durumuna göre hastayı başka bir hastaneye sevk edebilir. Bu durum hastaya ayrılmadan önce tam olarak açıklanmalıdır. Başka sağlık kurumuna nakil ancak o kurumun hastayı kabul etmesi durumunda yapılabilir.
- **Personeli tanıma, seçme ve değiştirme hakkı;** hastaların kendini tedavi eden sağlık çalışanın adını bilme hakkı vardır. Hasta, sağlık sisteminin işleyişine uygun olarak, hekimini, sağlık personelini ve hizmet alacağı kurumu seçme ve değiştirme hakkına sahiptir.
- **Öncelik sırasının belirlenmesini isteme hakkı;** sağlık kuruluşunun hizmet verme imkânlarının yetersiz veya sınırlı olması sebebiyle sağlık hizmeti talebi zamanında karşılanamayan hâllerde, hastanın öncelik hakkının tıbbi ölçütlere dayalı ve objektif olarak belirlenmesini isteme hakkı vardır.
- **Tıbbi gereklere uygun teşhis, tedavi ve bakım hakkı;** hasta, modern tıbbın bilgi ve teknolojinin gereklerine uygun olarak teşhisinin konulmasını, tedavisinin yapılmasını ve bakımını istemek hakkına sahiptir.
- **Tıbbi gereklilikler dışında müdahale yasağı;** klinik çalışmalara katılım için hastanın bilgilendirilmiş onayı gereklidir. Bütün araştırma protokolleri etik kurul onayından geçirilmelidir. Hastanın veya yakınının onayı olmadıkça, tıbbi gereklilik dışında araştırma amaçlı uygulama yapılmaz. Hastanın vücudunun bütün parçalarının kullanımı ve korunması için onayı gereklidir.
- **Ötenazi yasağı;** hastanın kendi yaşamına son verilmesini isteme hakkı yoktur. Hasta, çektiği acıların iyileştirilmesini isteme ve yaşamının son dönemi içinde, insanca bakılıp, itibar içinde ölme hakkına sahiptir.

- **Tıbbi özen gösterilmesi hakkı;** hasta, hem teknik imkânlar hem de sağlık personeli ile hastalar arasındaki insani ilişkiler bakımından kaliteli hizmet alma hakkına sahiptir.
- **Kayıtları inceleme hakkı;** hasta kendisi ile ilgili kayıtlara ulaşma ve kayıtlarının kopyasını alabilme hakkına sahiptir.
- **Kayıtların düzeltilmesini isteme hakkı;** hasta kendisi ile ilgili tıbbi ve kişisel bilgilerin uygunsuz, eksik, çift anlamlı olması, tanı, tedavi ve bakım amacı ile ilgili olmaması durumunda bu bilgileri yenileme, bazı kısımlarını çıkarma, tamamlama ve düzeltme hakkına sahiptir.
- **Bilgi verilmesini yasaklama hakkı;** ilgili mevzuat ilkelerine ve hastalığın durumuna göre yetkili mercilerde alınacak tedbirlerin gerektirdiği hâller dışında hasta durumu hakkında yakınlarına bilgi verilmesini istemeyebilir.
 - Hasta izin vermediği sürece tıbbi durumu, tanısı, tedavisi hakkındaki ve kişiye özel diğer tüm bilgileri, ölümden sonra bile gizli olarak korunmalıdır.
 - Tanı, tedavi ve bakım için gerekli olmadıkça ve hasta izin vermedikçe hastanın özel hayatına ve aile yaşamına girilmez.
 - Tıbbi girişimler ancak hastanın özel hayatına saygı gösterilmesi durumunda yapılır.
 - Sağlık kurumlarına başvuran hasta, kurumun özel hayatını koruyan fiziksel özelliklere sahip olmasını bekleme hakkına sahiptir.
- **Saygınlık görme hakkı;** hasta, tanı ve tedavileri yapıldığı sırada saygı ve itina gösterilerek, güler yüzlü, nazik, şefkatli bir yaklaşımla, kendisine ve kültür değerlerine uygun davranılması hakkına sahiptir.
- **Mahremiyete saygı hakkı;** gizliliğe uygun bir ortamda her türlü sağlık hizmetini alma hakkıdır.
- **Reddetme ve durdurma hakkı;** hasta tıbbi girişimi reddetme veya durdurma hakkına sahiptir. Bu durumun yaratacağı sonuçlar hastaya açıklanmalıdır.
- **Rıza ve izin hakkı;** hastaların tıbbi müdahalelerde rızasının alınmasına ve rıza çerçevesinde hizmetten faydalanmaya hakkı vardır. Hastanın iradesini beyan etmesinin mümkün olmadığı ve acilen tıbbi girişim yapılması gereken durumlarda, daha önce bu girişimi reddettiğini gösteren bir açıklaması yoksa hastanın onayı varsayılarak girişim yapılabilir.

- **Güvenlik;** hastaları sağlık hizmetini güvenli bir ortamda almaya hakları vardır.
- **Dini vecibelerini yerine getirebilme;** hastanın kuruluşun imkânları ölçüsünde ve idarece alınan tedbirler çerçevesinde, dini vecibelerini yerine getirmeye hakları vardır.
- **Rahatlık;** hastaların her türlü hijyenik şartlar sağlanmış, gürültü ve rahatsız edici bütün etkenler bertaraf edilmiş bir ortamda sağlık hizmeti almaya hakları vardır.
- **Ziyaretçi hakkı;** hastaların kurum ve kuruluşlarca belirlenen usul ve esaslara uygun olarak ziyaretçi kabul etmeye hakları vardır.
- **Refakatçi bulundurma;** mevzuatın, sağlık kurum ve kuruluşlarının imkânları ölçüsünde ve tabibin uygun görmesi durumunda refakatçi bulundurmaya isteme hakları vardır.
- **Müracaat, şikâyet ve dava hakkı;** haklarının ihlali hâlinde, mevzuat çerçevesinde her türlü müracaat, şikâyet ve dava hakkını kullanma imkânları vardır.
- **Sürekli hizmet;** gerektiği sürece, sağlık hizmetlerinden yararlanmaya hakları vardır.
- **Düşünce belirtme;** hastaların verilen hizmetler konusunda düşüncelerini ifade etme hakkı vardır.

Hasta haklarına saygı gösterilmediği düşünülürse şikâyet için başvuru imkânına sahip olmalıdır. Mahkemelere başvurunun yanı sıra bağımsız mekanizmalara başvurulabilir. Hasta, şikâyetlerinin değerlendirilmesini, ilgilenilmesini ve sonuç alınmasını isteme hakkına sahiptir. Hastanelerde bu konuyla ilgili 'hasta hakları' birimi bulunmaktadır.

UYGULAMA FAALİYETİ

Hasta Hakları Yönetmeliğine uygun olarak hasta haklarını koruyunuz.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Hastalara adalet ve hakkaniyete uygun davranınız.	➤ Hastalarınız arasında ayırım yapmayınız.
➤ Hastayı yapılacak uygulamalar hakkında bilgilendiriniz.	➤ Hastanın anlayacağı şekilde bilgilendiriniz.
➤ Hastalara tıbbi bakım uygularken özen gösteriniz.	➤ Tıbbi bakım ve uygulamalar sırasında dikkatli olunuz. Hastanın canını gereksiz yere yakmayınız.
➤ Hastaların dini vecibelerini yerine getirmesine engel olmayınız.	➤ Dini inançları ne olursa olsun bunun insan hakkı olduğunu unutmayınız.
➤ Hastaların güvenlik ve rahatını sağlayınız.	➤ Hastaların düşme ve çarpmalarına karşı önlem alınız.
➤ Hastanın mahremiyetine saygı gösteriniz.	➤ Tıbbi bakım ve uygulamalar sırasında hastayı gereğinden fazla açmayınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümleleri dikkatlice okuyarak boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü yazınız.

1. Devlet tarafından kişinin sağlığının korunması, gerektiğinde tedavi edilmesi, iyileştirilmesi ve bu alanda toplumun sağladığı imkânlardan faydalanmayadenir.
2. İlk kez 1972 yılında tarafından Hasta Hakları Bildirgesi yayınlanmıştır
3. Türkiye’de Hasta Hakları Yönetmeliğitarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
4. Hastalar, haklarının ihlali durumunda, vesahiptir.
5. Hasta tıbbi girişimi istemediğinde vehakkına sahiptir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirme”ye geçiniz

MODÜL DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. () Bir amaca ulaşmak için aktiviteleri birbirini etkileyen birbirine bağımlı olan iki veya daha fazla kişiden oluşan çalışma grubuna ekip denir.
2. () Ekip çalışması sağlık personelinin iş memnuniyetini artırır.
3. () Etkili bir ekip çalışması için sosyal koşullara ihtiyaç vardır.
4. () Ekipte lider egemenliğinin olması gerekir.
5. () Hastaların müdahalelerde rızasının alınmasına ve rıza çerçevesinde hizmetten faydalanmaya hakkı vardır.

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği işaretleyiniz.

6. Aşağıdaki tarihlerden hangisi Türkiye’de Hasta Hakları Günü olarak kabul edilmiştir?
A) 26 Ekim
B) 28 Ekim
C) 24 Kasım
D) 25 Kasım
E) 14 Aralık
7. “Herkesin insan olması dolayısıyla saygı görmeye hakkı vardır” ifadesi aşağıdaki hasta haklarından hangisini ifade etmektedir?
A) Rıza ve izin hakkı
B) Bilgi isteme hakkı
C) Mahremiyete saygı hakkı
D) Saygınlık görme hakkı
E) Tıbbi özen gösterilmesi hakkı
8. Aşağıdaki kavramlardan hangisi etikle ilgilidir?
A) Bireysel davranış kuralları
B) Profesyonel davranış standartları
C) Geleneksel davranış biçimi
D) Toplumdan topluma değişmesi
E) Hepsi
9. Aşağıdaki haklardan hangisi hasta hakkı değildir?
A) Bilgi isteme hakkı
B) Ötenazi hakkı
C) Hayıtları inceleme hakkı
D) Mahremiyete saygı hakkı
E) Rıza ve izin hakkı

10. Hasta Hakları Yönetmeliği aşağıdaki tarihlerden hangisinde yayınlanmıştır?
A) 1 Ağustos 1998
B) 1 Ağustos 1997
C) 5 Ağustos 1998
D) 6 Eylül 1998
E) 9 Eylül 1998
11. “Hastaların haklarına saygı göstermek ve tıbbi bakım ile ilgili kararlara katılımını sağlamak, hastanın ya da hizmeti alan bireyin özerk seçimlerine saygı duymak, herhangi bir işlem ya da tedaviye başlamadan önce hastaya bilgi verip onay almak” anlamındaki sağlık meslek etiği hangisidir?
A) Özerkliğe saygı ilkesi
B) Yararlılık ilkesi
C) Aydınlatılmış onam ilkesi
D) Adalet ilkesi
E) Dürüstlük ve doğruluk ilkesi
12. “Hastanın sağlık durumu, konulan teşhis, uygulanacak tedavi yöntemi, başarı şansı ve süresi, tedavi yönteminin taşıdığı riskler, verilen ilaçların etkileri ve olası yan etkileri, önerilen tedaviyi kabul etmemesi durumunda yaratacağı sonuçlar ve riskler konularında aydınlatılması” anlamındaki sağlık meslek etiği hangisidir?
A) Özerkliğe saygı ilkesi
B) Yararlılık ilkesi
C) Aydınlatılmış onam ilkesi
D) Adalet ilkesi
E) Dürüstlük ve doğruluk ilkesi
13. Aydınlatılmış onam ilkesine göre, aşağıdakilerden hangisi onay verilmesi gereken bilgiler için yanlıştır?
A) Hastanın sağlık durumu ve konulan tanı
B) Önerilen tedavi yönteminin türü, başarı şansı ve süresi
C) Tedavi yönteminin hastanın sağlığı için taşıdığı riskler
D) Hastanın ölmesi ihtimaline karşı vasiyetnamesinin düzenlenmesi
E) Hastanın önerilen tedaviyi kabul etmemesi durumunda, hastalığın yaratacağı sonuçlar

14. Hangisi adalet ilkesine aykırıdır?
- A) Bu ilke, tıbbi kaynakların ihtiyaca göre dürüstçe ve hakça paylaşılmasını gerektirmektedir.
 - B) Bu ahlaki ilke ile tedavi ve bakımda, kullanılan araç, gereç ve teknik donanım kaynakları, hastanın bireysel gereksinimleri belirlenerek eşitlik ilkesine uygun olarak dağılımı sağlanır.
 - C) Kişiler, etnik kökenleri, politik inançları, milliyetleri, cinsiyetleri, dinleri ya da kişisel özellikleri, birileri ile olan yakınlıkları ne olursa olsun, gerekli sağlık bakımını adilce ve en iyi şekilde alma hakkına sahiptir.
 - D) Bir suçtan dolayı hüküm giyen kişiler, gerekli tıbbi bakımı almak konusunda diğer hastalarla eşit haklara sahip değildirlir.
 - E) Sağlık personeli, bakmakla yükümlü oldukları hastalar arasında adil bakım yapmakla sorumludur.
15. “Kansere yakalanmış bir hastadan hastalığın gizlenmesi hatta onun kanser olmadığı söylenmesi; gerçeği söyleme, aydınlatılmış onam ilkelerinin; dolayısıyla bu ilkeleri içinde bulunduran özerkliğe saygı ilkesinin çiğnenmiş olması demektir.” Diğer taraftan gerçeğin hastaya zarar vereceği düşüncesiyle gösterilen bu tutum, aşağıdaki ilkelerden ön plana çıkarır?
- A) Özerkliğe saygı ilkesi
 - B) Yararlılık ilkesi
 - C) Aydınlatılmış onam ilkesi
 - D) Adalet ilkesi
 - E) Dürüstlük ve doğruluk ilkesi
16. Hangisi hastane etik kurullarının görevlerinden değildir?
- A) Klinik araştırma ve uygulamaların etik değerlendirilmesi
 - B) Hastanın tedavi masraflarının karşılanması
 - C) Sorunlu durumlarda çözüm yollarının aranması
 - D) Hasta ve hasta yakınlarından kaynaklanan sorunlara çözüm getirilmesi
 - E) Yasal danışmanlık etme
17. Aşağıdakilerden hangisi ekip çalışmasının önemini doğru yansıtmamaktadır?
- A) Ekip üyelerinin bilgi ve becerilerinden en iyi şekilde yararlanma,
 - B) Sağlık çalışanları arasında haberleşme ve koordinasyon sağlama,
 - C) Bilgi ve becerilerin birleşmesiyle sorun çözümünde etki yaratma,
 - D) Üyeler arasında birlik ve beraberlik sağlama,
 - E) Üyelerin yaptığı bir yanlışların üzerini kapatma

18. Etkili bir ekip çalışması uygulayabilmek için bir takım şartların yerine getirilmesi gerekir. Bu koşullar iki ana başlıkta ele alınır. Aşağıdakilerden hangisi bireysel koşullardan değildir?
- A) Meslek öncesi eğitim,
 - B) Eğitim sonrası kendini geliştirme,
 - C) Mesleki değer ve normların geliştirilmesi,
 - D) Ekip çalışmasına yatkınlık,
 - E) Yetki ve sorumlulukların tanımlanması

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ 1'İN CEVAP ANAHTARI

1	C
2	A
3	B
4	E
5	D

ÖĞRENME FAALİYETİ 2'NİN CEVAP ANAHTARI

1	A
2	D
3	E
4	C
5	E

ÖĞRENME FAALİYETİ 3'ÜN CEVAP ANAHTARI

1	Hasta hakkı
2	Amerikan Hastaneler Birliği
3	1 Ağustos 1998
4	Müracaat, şikâyet ve dava hakkı
5	Reddetme ve durdurma

MODÜL DEĞERLENDİRME CEVAP ANAHTARI

1	Doğru
2	Doğru
3	Yanlış
4	Yanlış
5	Doğru
6	A
7	D
8	B
9	B
10	A
11	A
12	C
13	D
14	D
15	B
16	B
17	E
18	E

KAYNAKÇA

- BABADAĞ K, **Hemşirelik Etiği Hemşirelik Bülteni**, (Ed. Perihan Velioglu). İ.Ü. Basımevi İstanbul, 1993.
- **Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi** Cilt 1.sayı 1. 1994.
- ŞEHSUVAROĞLU. Bedi N. **Tıbbi Deontoloji**, Buyda Basın Yayın Dağıtım, İstanbul,1986.
- ŞENTÜRK Selva, Sevim DURSUN, **Tıbbi Etik ve Meslek Tarihi**, Nobel Tıp Kitapevi, İstanbul, 1995.
- UYER Gülten, Nevzat EREN, **Sağlık Meslek Tarihi ve Ahlakı**. 4. basım. Ankara: Hatipoğlu Yayınevi, 1991.
- <http://www.sabem.saglik.gov.tr>
- <http://www.cumhuriyet.edu.tr>
- <http://www.aek.med.ege.edu.tr>
- www.esm.gov.tr
- http://www.tip.hacettepe.edu.tr/actamedica/2010/sayi_3/baslik8.pdf
- http://www.tip.hacettepe.edu.tr/actamedica/2010/sayi_3/baslik8.pdf
- <http://www.turkhukuk sitesi.com/mevzuat.php?mid=5229> (05.11.2015 / 11:00)
- www.baskent.edu.tr/~sahin/b28.ppt